

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

המשך סעודת שבע ברכות בטיש האדמו"ד

שאלה סעודת ליל שבת שבע ברכות שבסופה הלכו החתן הכלה ורוב המסובים לסיים את הסעודה ולברך בטיש של האדמו"ר. האם חובה על כל המסובים להצטרף אליהם כדי לשמוע את השבע ברכות.

תשובה אין חובה ללכת עמהם לשמוע השבע ברכות, אך כיון שאכלו יחד, חייבים לזמן בעשרה וחייבים בשבע ברכות. ואסור להם להשאיר במקום פחות מעשרה לזימון (ברכות נ א), שהרי הנותרים מפסידים בזה את הזימון בהזכרת ה'.

אכן לא חלה חובת זימון אלא אם כן התחילו יחד או סיימו יחד ועל כן אם לא התחילו עשרה יחד, כגון שכל אחד בצע לעצמו לחם משנה, למרות ששמעו יחד את הקידוש, אין זה נחשב שהתחילו כאחד, כל שלא אכלו כזית ראשון יחד (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב - ברכות תצה). ועל כן כיון שאין מברכים יחד שהרי חלקם הולכים לטיש, אין עליהם חובת זימון בעשרה ויכולים הנותרים לברך לעצמם.

ואף אם החתן כבר שמע שבע ברכות באולם, יכולים לברך שוב שבע ברכות בטיש (הגר"נ קרלין, לקט הלכות המצוות ה) משום שהסועדים בטיש לא שמעו את השבע ברכות. וכן יכול להצטרף לזימון עם אלו שלא זימן איתם בתחילה (משנה ברורה ה ט).

על החתן לאכול שם כזית פת, למרות שהעוקר ממקומו וממשיך לאכול במקום אחר, מברך במקום שסיים סעודתו אף אם לא אכל שם כזית פת, אך מסתבר שלא נחשב מקום זה 'סעודת נישואין' רק אם אכל כזית פת.

כשעזב החתן קודם השבע ברכות

שאלה החתן השתתף ואכל בסעודה, אך עזב את האולם קודם ברכת המזון. האם ניתן לזמן ולברך שבע ברכות.

תשובה לכתחילה עדיף שהחתן יהיה נוכח בשעת הברכות, ואומנם הסועדים כבר התחייבו בברכות ובידיעבד רשאים לברך אף שלא בנוכחותו (ציוני הלכה נישואין רח). ולגבי ברכת 'אשר ברא', כשאין עשרה, אף שנפסק בשלחן ערוך (אבן העזר סב ד) שמברכים בלעדי החתן, רבינו זצלה"ה פסק כה"ט ז (ע"ה) שלא מברכים בפחות מעשרה. כמו כן לא מוסיפים 'שהשמחה במעונו' בזימון (ציוני הלכה נישואין קצד).

חטא קורה - שלא הבחין במעלתו

במיר. בתגובה הרעים ר' משה בקולו: ככה מדברים? אני אברך במיר? למד לשונך לומר אני א-ב-ר-ך. ואתה יודע איפה? במיר!!! עם כל ההתלהבות.

עליך לשדר כלפי חוץ את האושר האמיתי ולא להלך בתחושה של אחד מני אלפים רבים. ההיפך הוא הנכון. הינך אחד ויחיד מבני עליה הזוכים להיות ממשרתי המלך היותר קרובים אליו, בשקיעות בעסק התורה הקדושה.

ומבאר המסילת ישרים (א) שעיקר חטא קורה ועדתו היה ברדיפת הכבוד, שיצא למלחמה וראה את אליעזר בן עוזיאל מתמנה לנשיא, בה בשעה שהוא עצמו חשק בתפקיד זה (במדבר רבה יח ג). תאוות הכבוד מסנוורת את האדם ולא נותנת לו לראות מאומה מרוב הטובות אשר מנת חלקו, אלא להביט מסביב ולחשוק במה שיש לאחרים.

ועל זה הוכיח משה רבינו, אם תבחין במעלותיך כבן לוי העולה על שאר השבטים ולא תתן את עיניך רק בנשיאות שלא קיבלת, או אז תפרוש מהמלחמה המיותרת שלבסוף הביאה את קרח ועדתו לדיראון עולם.

"הכרתי גדולי עולם וראיתי מי עלה לגדולה"

"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי"

(תנא דבי אליהו רבה כה) השאיפות בתורה ועבודת ה' הן יסוד חיוני לצמיחה רוחנית. אך העיד הגאון רבי שמואל אויערבאך: הכרתי גדולי עולם. ראיתי כאלו ששאפו ושאפו ולא היה להם סיפוק ממה שלמדו והשיגו, ולבסוף לא הגיעו לגדולה. ואדרבה, אלו ששמחו מכל הגשה ומכל ידיעה וקניין רוחני אף הזעיר ביותר, הם שהתרומו וצמחו לאנשים גדולים.

משום שהשמחה הזאת בכל מעט שלמדו, היא מקור הכוח להמשיך ולהתעלות, אך אלו שרק רוצים עוד וכל הזמן מרגישים שאינם עושים את המוטל עליהם, אינם מתעלים כלל.

והוסיף ואמר שתחושת חסר זו נובעת מזלזול התורה, משום שאם היו יודעים מה ערכו של לימוד משנה אחת, ולכמה גדולה זוכים בכל כמה דקות שלומדים, כבר היו מקבלים אורה ושמחה שתגרום להם חשק לרצות בעוד ועוד מעין זה. אכן ודאי שצריך לשאוף להתקדם ולהתעלות, אך עוד יותר מזה חובה לשמוח בכל מה שהשיג. ומה לנו יותר מכך שהאר"י הקדוש אשר אין לנו כלל תפיסה בדרגותיו העצומות והנשגבות.

המעט מכם פי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן ה' ולעמד לפני העדה לשרתם... ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם פהנה

(במדבר טו, ט-י)

משה רבינו אומר לקורה ועדתו "המעט מכם כי הבדיל" שמשמעו שעצם הבדלתם מכל העם הוא דבר גדול לעצמו, והרי לא די להם בזה שהבדילם, אלא רוצים עוד - חפצים הם בכהונה גדולה, ומדוע בכלל מזכיר את הידוע להם שהם מובדלים מעם.

אכן משה רבינו הבחין שהם מזלזלים ולא מעריכים כראות את הגדולה לה זכו כבני לוי, והם מסתכלים על 'חצי הכוס הריקה'. ולימדנו בזה שהוא חסרון גדול מאוד. משום שאף אם יש לאדם שאיפות לעלות עוד ועוד, אך שומה עליו לדעת להכיר המעלות בהן זכה.

כאשר עלו לפני הגאון רבי יחזקאל אברמסקי אברכים שביקשו לקבל משרה תורנית ולא חשו גדולה וסיפוק מעצם לימודם, אמר להם שהם עוברים בזה על דברי משה רבינו "המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבודת משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתם ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי איתך ובקשתם גם כהונה", שהרי נשמע מדבריכם שאינכם מאושרים במה שהבדיל אתכם אליו לשרתו וללמוד את תורתו הקדושה.

והלא מבואר ברמב"ם (שמיטה ויובל יג, יז) "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה', לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשאו האלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם". כלומר כל בן עליה המקבל על עצמו על תורה ופורק מעליו את עסקי החולין, זוכה להיכנס לקרבה יתירה ולמעלת בני לוי אשר במ בחר ה'. והרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים".

"בקשתי שטוחה לפניכם" - סיים ר' הצקל את דבריו - "שלא תשכחו זאת ולא תסיחו דעת מהדברים הללו". אכן, ידיעה זו מרוממת את כל הלך מחשבתו של האדם.

כשפגש הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר אברך בן עליה, התעניין בעיסוקיו והלה ענה: אני אברך

נכתב ונערך ע"י שמועץ השעור ובאחריותם

היצר מעכב השניה בלילה באצטלא דקדושה

ומיד שיעור משנתו יקום בזריות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה". הקשה הגאון רבי מאיר מפרמישלאן (הובא בטעמי המתנים א הערה א) היאך מתקשרים דברי הרמ"א על השניה בלילה, עם דברי המחבר על הקימה בשחר, והלא בדרך כלל דברי הרמ"א מוסבים על הנאמר לעיל בתורף דברי השו"ע.

אלא שהיה קשה לרמ"א איך יקום בבוקר כארי, "והלא מי ראה איש ששוכב לישון כסוס ומתגבר לעמוד כארי, והלא אם ילך לשכב כסוס יקום כסוס. ורק אם ישכב כארי אף יקום כארי". לכן הוסיף הרמ"א שכדי לזכות לקיים את דברי השו"ע לקום כארי, עליו להקדים לישון כארי לעבודת בראו.

אומנם היצר מסתיר מטרתו להכשיל את האדם, והאדם חושב שרק רצון לעבור עבירה בא מהיצר הרע, ואינו יודע שהיצר מתערב בהכל והוא מאוד חפץ שהאדם יקום מאוחר ויתחיל את כל היום 'על רגל שמאל'. ועל מנת להשיג את מטרתו, מגיע לעתים אף באצטלא דקדושה ומאחרו מלישון כביכול למען יוכל להמשיך לימודו או לעשות מעשים טובים בשעות מאוחרות.

אכן אם ידע את אשר לפניו, ישכיל להבין שזה לא 'סתם' עיכוב בשעת השניה, אלא 'מלחמת היצר' היא, יאזור כגבר חלציו להילחם מולו ויערזהו ה' אף להצליח בכך כדי שבבוקר יוכל ה' להודיע שהוא מאלו "אשר לו".

בקר וידע ה' את אשר לו (סו. ה.) בשוקת הלב של בני העליה מונח תמיד רצון לוודא האם אנו מהמובחרים השייכים באמת לה' ולעבודתו ולא סתם עובדים מן השפה ולחוץ או שעובדים לא בדיוק בדרך הנדרשת.

יש להליץ על הפסוק "בוקר וידע ה' את אשר לו". הקב"ה מודיע מי באמת מהשייכים אליו. מתי הוא מודיע זאת? "בוקר" - כשהאדם מתגבר ומשכים בבוקר בזריות, בזה נודע שהוא "אשר לו".

מרו הגרש"ז אויערבאך התבטא פעם תחת אחד השיחים באוני תלמיד קרוב כי הוא בטוח בשכרו בעולם האמת על כל בוקר של השכמה בזמן, כיון שמכיר את עצמו שאף אם ילך לישון בחמש אחר הצהריים, עדיין יהיה לו קשה לקום בבוקר, כי בטבעו הוא מתקשה לקום בבוקר. ולכן ודאי לו שהוא מקבל שכר בשמים על כל קימה בכל בוקר. אכן כדי לקום בזמן, לא מספיק להתגבר על היצר בעת הקימה בבוקר. הגה"צ רבי גדליה אייזמן עורר שיש לקום מתוך 'עבודת', אך גם ללכת לישון מתוך 'עבודת' כיון שעבודת הקימה מתחילה כבר בלילה, וכבר בשעות הערב צריך להילחם ביצר וללכת לישון בעת שיוכל לקום.

בלשון פתיחת השלחן ערוך (אורח חיים א) "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר", כתב הרמ"א (סו. טו) "ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב,

בתורת הנגלה ידוע כי כל מקום שמצטט המגן אברהם "הובא בכתבים", כוונתו לכתבי האר"י, ובנסתח הרי לא קם כמונתו אף בדורות שלפניו, השגות שקשה להאמין שילוד אשה זכה להן. בפשטות ניתן לחשוב כי זכה בהשגותיו העצומות מתוך סיגופים קשים ומרים, טבילות בקרה ותעניות רצופות, בהן פשט מעצמו את כל הגשמייות, ובכך התעלה לגבהי מרומים. האר"י הקדוש עצמו ידע את מקור התעלותו וגילה לתלמידו הגדול רבי חיים ויטל (הובא במשנה ברורה תרס"ט, יא) כי זכה להעפיל לדרגתו מחמת השמחה הרבה שהיה שמח במצוות. כשהביא החיי אדם (סו. טו) דברי האר"י ציין שחייבים להיזהר בזה כתנאי לקיום המצוות. הרי לנו כי הדרך היותר בטוחה להתעלות במסילת הישרים העולה בית ה' היא השמחה בקיום כל מצוה והתקדמות בעבודת ה'.

#מחשבה אחת של מוסר ואכן גדולי הדורות ידעו להעריך אל נכון את גדלות העבודה, אפילו במשהו, ומחמת כן מרו הגראמ"מ שך אשר זכויות עצומות נוקפו לזכותו בדין של מעלה, הן בשקידתו העצומה בתורה שהביאתו למסירת השיעורים לאלפים וחיבור ספרי 'אבי עזרי' ולהעמדת רבבות התלמידים רבים בישיבת פוניב' והן בצביון העמדת הדת שהנחיל לדורות. אותו גדול לא הסתפק בזה אלא ביקש שיוסיפו לו זכויות בעלותו לגנוי מרומים, ולאו דווקא זכויות ענקיות כבניית ישיבות ומקומות תורה חדשים שייקפו לזכותו, אלא ביקש בצוואתו: "אני מבקש מכל אלו התלמידים היודעים שקבלו תועלת ממני הן בתורה והן ביראת ה' והן במידות, שיעשו חסד עמדי וילמדו בעד עילוי נשמתו אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר והיה זה שכרי".

וכותב בביור שאת המעשים הקטנים הללו הוא מבקש בעד המסירות הגדולה שפעל למען תלמידיו "כי גם אני מסרתי את נפשי להצלחתכם בלימוד", ומתוך שמעריך את ההתעלות המרובה מכות 'מחשבה של מוסר', מסיים את צוואתו הקדושה "ואם יהיה בידי לעשות ולהמליץ לטובתכם אעשה בלי נדר". המשגיח הגאון רבי יהזקאל לוינשטיין סיפר שהסבא מסלבודקא בא בחלום לבנו בתוך השבעה וביקשו "שיק מיר פעקאלאך" = תשלחו לי חבילות, תשלחו לי לשמים עוד ועוד חבילות של דברים טובים. ולהאמור אף אם החבילות מורכבות ממעשים הנדמים לעיני בשר כקטנים, בכל זאת העומדים בעולם האמת המכירים בגודל כל מצוה ועוצמת כל התגברות, ששים בה ומצפים לה בכדי שימשיכו להתעלות במעלות קדושים וטוהרים.

הלכה למעשה

עוגה, אך תוספת של גלידה לא מועילה כיון שאינה בגדר 'סעודה' (ציוני הלכה שם) ועל החתן לאכול שם כזית פת (כאמור לעיל).

אמירת 'דוי הסר' ללא מניין

שאלה אין מניין בשבע ברכות. האם אפשר להוסיף ברכה אחרת לכבוד החתן וכלה.

תשובה בפחות מעשרה כשלא מברכים שבע ברכות, אף לא מוסיפים בזימון 'דוי הסר'. אמנם אם רוצים יוסיפו 'נודה לשמן' (חכמת אדם קכט, ז).

דוי הסר בראש חודש

שאלה האם אומרים בראש חודש 'דוי הסר'.

תשובה 'דוי הסר' נדון כתפילה ואומרים אף בראש חודש, ומה שיש טוענים שדינו כתחנון ובכל זמן שאין אומרים תחנון אין לאמרו אינו נכון, שהרי בכל שבעת ימי המשתה - גם אם אינו ר"ח - אין החתן והמתפללים במחיצתו אומרים תחנון (ציוני הלכה נישואין קסב).

סעודה שאינה נערכת לכבוד החתן

שאלה כשהחתן משתתף בסעודה שאינה נערכת לכבודו, כגון ברית או סעודה שלישית הנערכת מדי שבת בבית הכנסת, האם מברכים שבע ברכות.

תשובה אין מברכים שבע ברכות אלא דווקא בסעודה הנערכת לכבוד החתן, כדברי המאירי (סוכה כה, ב ד"ה חתן) "כל שלא נעשית בשביל החתן כגון סעודת מילה שהחתן קרוי לשם, אין אומרים שם אפילו שהשמחה במעונו". וכמבואר ברמ"א (אבן העזר סב, ז) "אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין".

אכן הורה רבינו זצלה"ה (ציוני הלכה - נישואין קצט) שאם מוסיפים מאכל חשוב לכבוד מראים בזה שהיא סעודה הנערכת לכבוד שמחת החתן, כעין שכתב המשנה ברורה (ת"ס ב) בעניין שבת ראש חודש "עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ראש חודש". ומאכל חשוב הוא כגון קוגל או

מוקד ההלכה

שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com